

Sygn. akt II UK 100/09

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 5 listopada 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z wniosku Z. R. oraz małoletniej A. R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
z udziałem zainteresowanego : Przedsiębiorstwa Wielobranżowego H. Spółka z
ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K.
o rentę rodzinną w związku z wypadkiem przy pracy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 5 listopada 2009 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni Z.R. od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 14 października 2008 r.,

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z 14 października 2008 r. oddalił apelację wnioskodawczynie Z.R., działającej także w imieniu córki A. R., od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. z 6 marca 2008 r., oddalającego jej odwołanie od decyzji pozwanego organu rentowego z 12 grudnia 2007 r. odmawiającej renty rodzinnej po W. R. w związku z wypadkiem przy pracy, wobec jego nietrzeźwości i zerwania przez to związku z pracy.

Sąd Okręgowy ustalił, że W. R. był zatrudniony jako operator koparki hydrauliczno-gąsienicowej w Przedsiębiorstwie Wielobranżowym H. spółka z o.o. W dniu 3 października 2006 r. miał przetransportować koparkę do innej miejscowości. Po przyjeździe samochodu z naczepą rozpoczął manewr wjazdu koparką na naczepę. Gdy koparka znajdował się „w 75 % na naczepie” miał ją przesunąć do przodu i wyprostować. Manewr ten wykonał nieprawidłowo, gdyż koparka zamiast prostowania zaczęła zjeżdżać w prawo i spadła z naczepy, przewracając się kabina przygmiotła W. R., który w wyniku tego zmarł. Był wówczas w stanie nietrzeźwości - badanie wykazało 2,01 promila alkoholu we krwi. Pracodawca nie uznał zdarzenia za wypadek przy pracy i stwierdził, że pracownik zerwał związek z pracą, gdyż znajdował się w stanie nietrzeźwości. Naczepa na którą wjeżdżała koparka miała uszkodzony hamulec postojowy, jednak nie miało to wpływu na przebieg wypadku. Prokuratura umorzyła śledztwo w sprawie wypadku stwierdzając, że bezpośrednią przyczyną zdarzenia były błędy popełnione przez operatora koparki, który nie zachował ostrożności przy wprowadzaniu tyłem maszyny na naczepę i zjechał nadmiernie na prawą stronę powodując przewrócenie koparki. Biegły sądowy w zakresie rekonstrukcji wypadków stwierdził, że bezpośrednią przyczyną wypadku było postępowanie operatora koparki, który niewłaściwie przeprowadził manewr umieszczenia koparki na naczepie. Sąd Okręgowy uznał, że stan nietrzeźwości spowodował zerwanie związku z pracą i zdarzenie nie jest wypadkiem przy pracy w rozumieniu art. 3 ust. 1 ustawy z 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (dalej jako ustawa wypadkowa). Nietrzeźwość wyłącza gotowość do pracy (wyrok Sądu Najwyższego z 7 marca 2006 r., I UK 127/05, który zapadł w niemal identycznym stanie

faktycznym). Skoro renta rodzinna z ubezpieczenia wypadkowego przysługuje uprawnionym członkom rodziny ubezpieczonego, który zmarł wskutek wypadku przy pracy a zdarzenie w wyniku którego zmarł W. R. nie może być uznane za wypadek przy pracy bowiem został zerwany związek z pracą, to brak jest podstaw do przyznania wnioskodawczyni i małoletniej A. R. renty rodzinnej z ubezpieczenia wypadkowego (art. 17 ust. 5 i art. 21 ust. 1 i 2 ustawy wypadkowej).

Apelacja zarzuciła: 1. Sprzeczność istotnych ustaleń z treścią zebranego materiału, polegającą na błędnym przyjęciu, że zdarzenie nie stanowiło wypadku przy pracy, a w konsekwencji naruszenie prawa materialnego - art. 3 ust. 1 ustawy wypadkowej poprzez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że wypadek nie był wypadkiem przy pracy. 2. Naruszenie art. 21 ust. 1 i 2 ustawy wypadkowej poprzez jego zastosowanie w stosunku do osób ubiegających się o rentę rodzinną z ubezpieczenia wypadkowego w sytuacji, gdy dotyczy on bezpośrednio i wyłącznie ubezpieczonego.

Sąd Apelacyjny ustalenia i ocenę prawną pierwszej instancji uznał za prawidłowe. Stan nietrzeźwości wyłączał gotowość do pracy, zatem zdarzenie nie było wypadkiem przy pracy. Z tej przyczyny wnioskodawczyni i jej córka nie mogą uzyskać renty rodzinnej z ubezpieczenia wypadkowego. Choć przepis art. 21 ust. 1 i 2 ustawy wypadkowej odnosi się do ubezpieczonego, to nieuprawniony jest pogląd, że członkowie jego rodziny nabywają prawo do świadczeń wypadkowych bez ograniczeń, gdy ubezpieczony pracownik wprowadził się w stan nietrzeźwości a wykonywane w tym stanie czynności pracownicze były główną przyczyną wypadku i śmierci. Zerwania związku z pracą nie podważa to, że nie było widocznych oznak nietrzeźwości oraz wykonywanie pracy w tym stanie.

Skarga kasacyjna w pierwszej podstawie (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzuciła naruszenie: 1. art. 378 § 1 w związku z art. 328 § 2 k.p.c. poprzez nierozpoznanie wszystkich zarzutów apelacji mających znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, a w konsekwencji nieustosunkowanie się w pisemnym uzasadnieniu wyroku do tych zarzutów; 2. art. 382 w związku z art. 233 § 1 k.p.c. przez bezkrytyczne zaaprobowanie oceny dowodów dokonanej przez Sąd I instancji i przez to zaakceptowanie sprzeczności istotnych ustaleń z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego. W drugiej podstawie (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.) skarga

zarzuciła: 1. niezastosowanie art. 3 ust. 1 ustawy wypadkowej w sytuacji gdy zdarzenie posiadało cechy wypadku przy pracy; 2. niezastosowanie art. 17 ust. 5 ustawy wypadkowej wiążące się z naruszeniem z pkt 1; 3. zastosowanie art. 21 ust. 1 i 2 ustawy wypadkowej do członków rodziny poszkodowanego w sytuacji gdy przepis ten dotyczy wyłącznie samego poszkodowanego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej uzasadniają jej wniosek o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Zarzuty procesowe skargi kasacyjnej mają znaczenie, gdy uchybienie przepisom postępowania miało wpływ na wynik sprawy (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). W pierwszej kolejności znaczenie ma zatem prawo materialne, gdyż to ono wyznacza istotny stan faktyczny, konieczny dla jego prawidłowego zastosowania. W istocie też prawa materialnego a nie stanu faktycznego dotyczyły zarzuty apelacji, gdyż pierwszy odnosił się do błędnego przyjęcia, że zdarzenie nie stanowiło wypadku przy pracy (art. 3 ust. 1 ustawy wypadkowej) a drugi do naruszenia art. 21 ust. 1 i 2 tej ustawy przez zastosowanie do osób ubiegających się o rentę rodzinną z ubezpieczenia wypadkowego w sytuacji, gdy przepis dotyczy bezpośrednio i wyłącznie ubezpieczonego.

Dla Sądu Apelacyjnego prawo materiale miało również pierwszorzędne znaczenie, gdyż przyjął, że niesporny stan nietrzeźwości pracownika był okolicznością wystarczającą do jego zastosowania, a w tym przypadku do odmowy świadczeń z ustawy wypadkowej dla rodziny zmarłego pracownika.

Skarga kasacyjna zasadnie zarzuca, że zaskarżony wyrok narusza przepisy ustawy wypadkowej. Orzeczenia obu Sądów w tej sprawie zdominował wyrok Sądu Najwyższego z 7 marca 2006 r. (I UK 127/05), który nie mógł być samodzielną podstawą prawną rozstrzygnięcia w tej sprawie. Stanowiły ją przepisy ustawy wypadkowej, których nie powołano (poza art. 21 ust. 1 i 2) i nie analizowano. Natomiast negatywne rozstrzygnięcie wynika z samego faktu nietrzeźwości pracownika. W ustawie wypadkowej nie ma regulacji, która stwierdzałaby, że stan nietrzeźwości pracownika powoduje zerwanie związku z pracą. W zaskarżonym wyroku również nie przedstawiono jurekcyjnej analizy „zerwania związku z pracą”.

Wprawdzie ryzyko ubezpieczeniowe w ustawie wypadkowej nie jest

bezwzględne i ma swe granice, to jednak należy stwierdzić, że granice ochrony z tytułu wypadku przy pracy nie są małe. Przede wszystkim decyduje o tym sama konstrukcja wypadku przy pracy (art. 3 ust. 1 ustawy wypadkowej), opartego na normatywnym związku wypadku z pracą (miejscowym, czasowym, funkcjonalnym). Tak szerokie ryzyko chronione ubezpieczeniem wypadkowym nie pomija również stanu nietrzeźwości pracownika. Oceny tej nie należy upraszczać i redukować do tezy, że nietrzeźwość pracownika zawsze powoduje zerwanie związku z pracą.

Skarga zasadnie zarzuca, że przed wykluczeniem wypadku przy pracy należało w pierwszej kolejności zważyć na przepisy i 21 ust. 1 i 2 ustawy wypadkowej. Wynikają z nich istotne dla skarżących wnioski. Przede wszystkim prawodawca wyraźnie oddziela przyczynę wypadku, która wynika z naruszenia przepisów dotyczących ochrony życia i zdrowia, spowodowanej umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa (art. 21 ust. 1) od stanu nietrzeźwości (art. 21 ust. 2). Można więc argumentować, że stan nietrzeźwości nie mieści się w wyłącznej przyczynie wypadku, gdyż tę odnosi się do sytuacji z art. 21 ust. 1, a nie z ust. 2. Wspólne dla obu przyczyn wypadku jest badanie ich kauzalności. W pierwszej regulacji znaczenie ma wyłączna przyczyna wypadku, natomiast w drugiej istotne jest dopiero znaczne przyczynienie się do spowodowania wypadku. Prowadzi to do kolejnego wniosku, że stan nietrzeźwości, który nie przyczynia się w znacznym stopniu do spowodowania wypadku może być w tej ocenie prawnie obojętny, gdyż świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego przysługują również ubezpieczonemu. Innymi słowy stan nietrzeźwości w takiej sytuacji nie stanowi prawnej przeszkody do ustalenia wypadku przy pracy (art. 3 ust. 1 ustawy wypadkowej), skoro wniosek taki wynika już tylko z gramatycznej wykładni art. 21 ust. 1 i 2 ustawy wypadkowej.

Przepis art. 21 ust. 2 może stanowić też samodzielną podstawę żądania, gdyż w sytuacji w nim określonej świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego nie przysługują tylko ubezpieczonemu pracownikowi. Czyli przysługują uprawnionym po jego śmierci, gdy stan nietrzeźwości pracownika przyczynił się nawet w znacznym stopniu do spowodowania wypadku przy pracy.

Stopień nietrzeźwości może w różnym stopniu wpływać na przyczynienie się do wypadku. Większa nietrzeźwość z reguły zwiększy przyczynienie pracownika do wypadku. Przy takiej gradacji, którą ustawa wypadkowa wprost uwzględnia w art.

21 ust. 2, uprawnione jest dalsze stwierdzenie, że zerwanie związku z pracą może powodować dopiero stan nietrzeźwości o większym stopniu niż ten, który decyduje o przyczynieniu się w znacznym stopniu do spowodowania wypadku.

Nie jest też wykluczone, że stan nietrzeźwości może nie być oceniany według normy z art. 21 ust. 2, lecz według normy z art. 21 ust. 1, czyli jako naruszenie przepisów dotyczących ochrony życia i zdrowia, spowodowane umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa. Nietrzeźwość oceniana będzie jako wyłączna przyczyna wypadku, zatem nie na skali przyczynienia się do wypadku. Wówczas trudno przyjąć zerwanie związku z pracą, gdyż w art. 21 ust. 1 nadal zakłada się związek z pracą (art. 3 ust. 1). Przy tym - co ma znaczenie w tej sprawie - świadczeń nie mogą być pozbawione osoby uprawnione pozostałe po śmierci pracownika zmarłego w wypadku.

Nie jest też wykluczone zerwanie przez nietrzeźwego pracownika związku z pracą. Jednak zważając na powyższe argumenty skład obecny nie podziela stanowiska, że można tak wnioskować z samej nietrzeźwości bez dalszej analizy zdarzenia (wyrok Sądu Najwyższego z 1 grudnia 1998 r., II UKN 355/98, OSNP 2000 nr 22, poz. 672 i z 7 marca 2006 r., I UK 127/05). Decydują tu okoliczności konkretnej sprawy (por. wyroki Sądu Najwyższego z 5 marca 2003 r., II UK 194/02 i z 24 października 2007 r., I UK 127/07 oraz z 23 maja 2000 r., II UKN 551/99, OSNP 2001 nr 22, poz. 672 i z 27 marca 1979 r., III PR 16/79, LEX 14490).

Zaskarżony wyrok nie opiera się na takiej analizie, przyjmując apriorycznie założenie, że stan nietrzeźwości zawsze zrywa związek z pracą. Na rozstrzygnięcie składa się niewątpliwie stan faktyczny ale jego ocena wymaga też ustalenia prawidłowych norm w sferze prawa materialnego. Innymi słowy przyjęte bezwzględne założenie, że stan nietrzeźwości powoduje zerwanie związku z pracą nie wynika z art. 21 ust. 1 i 2. Związek z pracą jako przesłanka wypadku przy pracy nie jest wykluczony także wtedy, gdy pracownik w stanie nietrzeźwości przyczynił się w znacznym stopniu do spowodowania wypadku, a nawet gdy stan ten może być kwalifikowany jako wyłączna przyczyna wypadku w okolicznościach z art. 21 ust. 1 ustawy wypadkowej.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. Skarga nie objęła wprowadzie orzeczenia o kosztach (pkt 2 wyroku Sądu

Apelacyjnego), to jednak dzieli ono los sprawy głównej, stąd dopiero w orzeczeniu końcowym zostaną rozliczone, nawet gdy chodzi o koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.